

Prvo opazovanje kraljičice *Phylloscopus proregulus* v Bolgariji in verjetno razlogi za njeno povečano pojavljanje v Evropi

First records of the Pallas's Warbler *Phylloscopus proregulus* in Bulgaria and reasoning about its influx into Europe

Dimitar NANKINOV
Svetla DALAKTČJEVA

Znano je, da kraljičica *Phylloscopus proregulus* razpršeno gnezdi v vzhodni Sibiriji, na Kitajskem in v Himalaji, zahodno od tod pa ob reki Ob v severozahodni Sibiriji in v Afganistanu. Prezimuje v jugovzhodni Aziji (PTUŠENKO, 1954). V Evropi je bila med letoma 1845 in 1962 zabeležena osemnajstkrat, samo v letu 1963 pa kar dvanajstkrat (MAYAUD, 1965). Po tem letu se je začela pojavljati precej pogostejše, in to v različnih evropskih državah: v Ukrajini in Estoniji, na Finskem, Švedskem, Norveškem in Poljskem, v Nemčiji in Švici, na Nizozemskem in Irskem pa v Belgiji, Franciji, Španiji in Veliki Britaniji (PTUŠENKO, 1954; BUSSE, 1963; BERNHOFT-OSA, 1965; MAYAUD, 1965; SHARROCK J., K. PRESTON, 1969; SHARROCK J., E. SHARROCK, 1976; LIPPENS L., A. WILLE, 1972; RABOL, 1976; KORZJUKOV, 1982; HOWEY D., M. BELL, 1985; KLINKHAMER T., S. van der MAAT, 1988). Opažena je bila tudi v bližini Bolgarije, eden starejših podatkov pa izvira iz Dalmacije (MOLINEUX, 1930). Do leta 1997 na samem bolgarskem ozemlju ni bila zabeležena.

Dne 25. in 26. oktobra 1997 je v Bolgariji nepričakovano zapadlo veliko snega. Listopadna drevesa so bila še vedno odeta v listje in v njihovih krošnjah se je nakopičilo precej snega. Pod njegovo težo so popokale mnoge veje, nekaj dreves pa se je celo podrlo. V Kraljevih vrtovih v neposredni bližini Inštituta za zoologijo je na tleh obležalo veliko polomljenih vej. Toda že po nekaj dneh se je nenadoma otoplilo in

sneg se je začel naglo taliti. Tako je dnevna temperatura v začetku novembra dosegla kar 20°C. Kraljičico sva prvič opazila 6. novembra 1997 ob 9.20 na tleh ležeči odlomljeni veji. Nekaj minut pozneje je ptica zletela v krošnjo poljskega javorja *Acer campestre*, rastočega pred oknom našega Inštituta. Skupaj s kraljičico se je med rumenimi listi poljskega javorja hranilo tudi pet vrbjih listnic *Phylloscopus collybita*. Kraljičica je bila v primerjavi z njimi manjša in tudi živahnejša. Vsake toliko je priletela celo na vejo, ki je bila od našega okna oddaljena le kak poldrugi meter. Tako sva lahko zelo dobro opazovala njene dolge rumene obrvi, svetlo liso prek temena, zelenkasti hrbet, rumeno trtico in dvojno perutno progo. Toda fotografirati se nama je ni posrečilo, kajti vsakikrat, ko sva odprla okno, je odletela in se skrila med vejami na tleh. Kraljičico sva vnovič opazovala 7. novembra ob 12.25, ko se je v krošnji poljskega javorja hranila skupaj z desetimi poljskimi vrabci *Passer montanus* in dvema velikima sinicama *Parus major*. Kar nekajkrat je odletela z drevesa, vendar se je vsakikrat vrnila. Drugo kraljičico sva opazila ob 13.35; ta je imela kar precej širšo svetlo liso na temenu. Ptici sva lahko opazovala le nekaj minut, kajti odleteli sta in ju v naslednjih dneh nisva več videla.

Če posplošimo ravno omenjeno informacijo in druge vire iz literature kot tudi vse zapise o tej vrsti iz preteklosti v Evropi (N=1851) (MITCHELL&YOUNG 1997), potem ugotovimo, da se kraljičica pojavlja v

Evropi skoraj vsako leto. Leta, ko so bile zabeležene pravcate invazije teh ptic, pa so naslednja: 1960, 1963, 1968, 1974, 1982, 1985, 1987 in 1989. V prejšnjem stoletju je takšne invazije opisal N. Zarudnii (1888). Kraljičica prileti jeseni, in sicer med 5. septembrom in 30. novembrom. Veliko zapisov o tej vrsti v Evropi je iz obdobja po 15. oktobru. Njena selitev poteka predvsem v smeri vzhod-zahod in zahod-jugozahod. Prav zato je največ zapisov iz Velike Britanije in srednje Evrope. Njeno pojavljanje v jugovzhodnem delu Evrope, vključno z Bolgarijo, je treba najbrž pripisati razpršitvi dela ptic, ki letijo z vzhoda na zahod. Tako zablodeli osebkki so bili opazovani celo v Španiji - 17. aprila 1987 (KLINKHAMER T., S. van der MAAT, 1988) - in Tuniziji - marca 1988 (HIRSCHFELD E., G. OREEL, 1988). Obstajajo pa tudi podatki o opazovanju iz spomladanskega in jesenskega časa: Nizozemska - 24.-28. aprila 1988; 7.-9. decembra 1991; od januarja do aprila 1989 (de BY R., P. de KNJFF, 1989; van de BERG A., R. de BY, 1991, van der BURG E. et al. 1992); Poljska - 9. maja 1977 (KANIA, 1979). To so bili osebkki, ki so prezimovali v zahodni Evropi ali pa so bili na poti na svoja gnezdišča.

O pojavljanju kraljičice v evropskih državah obstajajo različna tolmačenja. Po RABOLU (1969) poteka glavna smer jesenske selitve kraljičice, severne listnice *Phylloscopus borealis*, zelene listnice *Phylloscopus trochiloides* in mušje listnice *Phylloscopus inornatus* proti vzhodu. Pač pa se njihove zahodne populacije selijo v nasprotno smer, kar je razlog, da jih vidimo v Evropi. Pozneje je isti avtor (RABOL, 1976) napisal, da let kraljičice poteka v smeri jugozahod in zahod-jugozahod z gnezdišč v zahodno Evropo, da je to obratna smer od običajne (kar jih vodi k njihovim praviim prezimovališčem) in da je to posledica zaporednih napak - do 180° - med njihovo normalno selitvijo. Podobno je pojavljanje azijske vrste *Phylloscopus* v zahodni Evropi tolmačil G. OLIO (1987) - da je to namreč posledica napake v selitvi. Drugi avtorji (LIPPENS L., H. WILLE, 1972) so zapisali, da je več

opažanj kraljičice v Evropi zabeleženih med oktobrom in novembrom, kar gre pripisati visokemu zračnemu tlaku in jugozahodnemu vetru. Močni in globoki anticiklon v septembru in oktobru pomaga selečim se pticam (v neobičajni smeri) vzdolž južne periferije anticiklona in severno od njegovega dna, in prav ta anticiklon pojasnjuje invazijo kraljičice (HOWEY D., M. BELL, 1985). Takšni anticikloni ženejo mnoge sibirске in skandinavske vrste, kot so kraljičica, variantni drozg *Turdus ruficollis*, gozdna cipa *Anthus hodsoni*, citronasta pastirica *Motacilla citreola*, dolgoprsti prodnik *Calidris subminuta* in mnoge druge, na britanska morska obrežja. V nekaterih letih se pojavljanje kraljičic vzdolž estonskih obrežij časovno ujema z invazijami meniščka *Parus ater*, malega krivokljuna *Loxia curvirostra*, rdečeglavega kraljička *Regalus ignicapillus* in velikega detla *Dendrocopos major* (VILBA-STE H. et al. 1974).

Domnevava, da ptice iz poznih legel in tiste, ki jeseni ostanejo dlje na gnezdiščih, opravijo obratno selitev, saj večji del kraljičic leti proti jugozahodni Aziji avgusta in septembra, tako da so v naslednjih dveh mesecih (oktobra in novembra) na prezimovališčih (PTUŠENKO, 1954). Takšne ptice so prepuščene vplivu anticiklonov, ki se septembra, oktobra in novembra krepijo v Sibiriji in poženejo ptice proti Evropi. Mnenja sva, da so ostre podnebne spremembe v gnezditvenih okoliših in pomikanje zračnih mas iz Sibirije proti Evropi razlogi za selitev teh ptic daleč na zahod in njihovo pojavljanje v Bolgariji in drugih evropskih državah.

LITERATURA

BERNHOF-T-OA, A. (1965): Fuglekongesanger *Phylloscopus proregulus* ny Norges fauna. Sterna 6, 5: 217-222

BERG, van de A., R. de BY (1991): Rare birds in the Netherlands in 1989. Dut Birding 13, 2:41-57

BURG, van de E., R. van DONGEN, P. de ROUW (1992): Rece nte meldingen november en december 1991. Dutch Birding 14: 1: 30-35

BUSSE, P. (1963): Swistunka zlotowa *Phylloscopus proregilus* nowy dla Polski gatunek ptaka. Notazki orn. 4, 1: 1-2

BY de R., P. de KNIFF (1989): Zeidzame en ashaarse vogels in Nederland in 1989. Limosa 62: 195-206

HIRSCHFELD, E., G. OREEL (1988): Recent WP reports. Dutch Birding 10, 3: 147-149

HOWEY, D., M. BELL (1985): Pallas's Warblers and other migrants in Britain and Ireland in October 1982. British Birds 78, 8: 380-382

KANIA, W. (1979): Wiosenne stwierdzenie swistunki zlotawej *Phylloscopus proregilus* na Mierzei Wislanej. Notatki orn. 20, 1: 63-64

KLINKHAMER, T., S. van der MAAT, (1988): Pallas's Warbler in Spain in April 1987. Dutch Birding 10, 1: 30-32

KORZJUKOV, A. (1982): O vstreche beloshapachnoi ovsiarki i korolevskoi penochki v Severo-Zapadnom Prichernomomorie. Vestnik zoologii 4: 75-76

LIPPENS, L. H. WILLE (1972): Atlas des Oiseaux de Belgique et d'Europe Occidentale. Lannoo, Tielt

MITCHELL, D., S. YOUNG (1997): Photographic Handbook of the Rare Birds of Britain and Europe. New Holland. London.

MAYAUD, N. (1965): Sur l'invasion de Pouillots de Palas *Phylloscopus proregulus* de 1963 en Europe. Alauda 33, 3: 245-246

MOLLENAUX, H. (1930): A Catalogue of Birds. Giving their Distribution in the Western Portion of the Palearctic Region. 1-3: 1-320

OLIOSO, G. (1987): Les pouillots orientaux en France. Alauda 55, 2: 122-139

PTUSHENKO, E. (1954): Rod Penotshki *Phylloscopus* Bole, 1826. Ptich Sovetskogo sojuza 6: 146-210

RABOL, J. (1969): Reversed migration as the cause of westward migrancy by four *Phylloscopus* warblers. British Birds 62, 3: 89-92

RABOL, J. (1969): The orientation of Pallas's Leaf Warbler *Phylloscopus proregulus* in Europe. Dan.orn.forens tidsskr. 70, 1-2: 5-16

SHARROCK, J., K. PRESTON (1969): Pallas's Warbler on Cape Clear Island a bird new to

Ireland. Irish Naturalist's J. 16, 6: 173-174

SHARROCK, J., E. SHARROCK (1976): Rare birds in Britain and Ireland. T. and A.D. Poyser. Berkhamstead.

VILBASTE, H., V. KEPPART, M. MASING (1975): Operatsiooni "Baltika". Eestisektsiooni Tööst 1974 aasta sugisel. Loodusvaatlusi 1974. Vihk 1": 33-53

ZARUDNII, N. (1888): Ornitologicheskaja fauna Orenburgskogo kraja. Zap. Akademii nauk 57: 1: 1-338

POVZETEK

Kraljičica *Phylloscopus proregulus* je bila opazovana v središču Sofije, in sicer en osebek 6. 11. 1997 in dva naslednjega dne. Avtorja opisujeta glavne značilnosti in vedenje te vrste in hkrati razglablja o razlogih za njeno povečano pojavljanje v Evropi. Na podlagi doslej objavljenih podatkov ugotavljata, da kraljičica prileti v Evropo med 5. septembrom in 30. novembrom in tam ostane prek zime in pomladi. Avtorja domnevata, da v Evropo priletijo kraljičice iz poznih legel in tiste, ki jeseni ostanejo dlje na gnezdiščih. Te so potem prepuščene vplivu anticiklonov, ki se od septembra do novembra krepijo v Sibiriji in poženejo ptice proti Evropi.

SUMMARY

Pallas's Leaf Warbler (*Phylloscopus proregulus*) was observed in the centre of Sofia, one individual on November 6th 1997 and two on the following day. Information about its characteristic features and behaviour is given. The phenomenon of the influx by this species in Europe is discussed. From the so far published information we can conclude that the Pallas's Leaf Warbler reaches Europe between September 5th and November 30th and stays there during the winter and spring. We suppose that Europe is penetrated by the birds from the late hatches and those that stay in their nesting places somewhat longer in the autumn. Such birds fall under the influence of the anticyclones, which build up during the September-November period in Siberia, so that they are driven to Europe.

Dimitar Nankinov, Svetla Dalaktčijeva, Institut za zoologijo, BAS, "Car Osvoboditel" 1, 1000 Sofija, Bolgarija